

Katja Palokangas

LAPUALAISAJAN POLIITTISEN TERRORIN HUIPENTUMA?

Kunnallispoliitikon kuolema ajan lehdistössä

Kandidaatintutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

27.04.2020

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	2
1.1 Tutkimusaihe ja aiemmat tutkimukset.....	2
1.2 Lähteet ja metodit.....	5
1.3 Tutkimuskysymys ja rajaukset.....	7
2. ARTIKKELIT AJAN KONTEKSTISSAAN.....	8
3. LEHDET JA ARTIKKELIT.....	10
3.1 Yleiskatsaus.....	10
3.2 Uusi Suomi.....	12
3.3 Hufvudstadsbladet.....	14
3.4 Suomen Sosialidemokraatti.....	17
4. PÄÄTÄNTÖ.....	19
5. LÄHDELUETTELO.....	22

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja aiemmat tutkimukset

Vaikka Lapuan liikkeen perustamisesta tuli viime syksynä kuluneeksi jo 90 vuotta, kiinnostavat liike ja sen harjoittama terrori ihmisiä edelleen hyvin paljon. Yksi terrorin uhri oli Onni Happonen, Heinäveden kunnallislautakunnan puheenjohtaja ja sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen. Hänellä oli kotikunnassaan paljon valtaa eikä hän myöskään epäröinyt käyttää sitä¹. Mennessään kohtalokkaan kunnallislautakunnan kokoukseen syyskuun ensimmäisen päivän aamuna 1930 hän ei voinut tietää, että tuo kokous tulisi päättymään hänen kuolemaansa². Kuitenkin hänet tuon pieleen menneen kokouksen jälkeen kyyditettiin lapualaisten toimesta niin sanottuun Papinniementienhaaraan, jossa kyydityksautoa oli tarkoitus vaihtaa. Jokin meni kuitenkin vikaan, ja joko yhtäkkisesti tai suunnitellusti Happonen vietiin lähimetsään, jossa häntä ammuttiin teloitustyyliin ja jonne ruumis haudattiin. Metsästä ruumis löydettiin parin vuoden päästä kesällä; vasta siinä vaiheessa, kun osalliset olivat alkaneet kuulusteluissa paljastaa tietojaan tapaukseen liittyen.³

Kyseisen päivän tapahtumien vuoksi Haposta on pidetty sosiaalidemokraattien piirissä marttyyrina, sillä hänen on katsottu kuolleen aatteensa vuoksi. Vaikka Happonen kyyditys olisi ilman marttyyriutakin tutkimisen arvoinen tapahtuma, hänen saamansa huomio ja legendan maine omiensa piirissä nostavat sen erityisen latautuneelle tasolle. Tässä kandidaatintyössä tutkin Happonen tapaukseen liittyvää aikalaisuutisoitinta sanomalehdistössä.

Aikaisempia tutkimuksia Lapuan liikkeestä on tehty paljon. Osa näistä on kandidaatin- ja pro gradu -tutkielmia, mutta laajempiakin töitä aiheesta löytyy. Uudempia näistä edustaa esimerkiksi Oula Silvennoisen, Marko Tikan ja Aapo Roseliuksen kirjoittama *Suomalaiset fasisitit mustan sarastuksen airuet* (2016). Teos on kattava kertomus fasismin synnystä, aatteen leviämisestä ja toiminnasta sekä toimijoista niin aatteen äärellä kuin muuallakin yhteiskunnassa. Teoksessa halutaan muun muassa eritellä käsitteiden käytön kautta radikalismi, fasismi ja äärioikeisto, jotta niiden merkityserot tulisivat selkeiksi. Lisäksi kirjoittajat haluavat teoksellaan muistuttaa, että fasismilla on jo aikanaan ollut tuhoisat seuraukset.

¹ Issakainen 2010, 42.

² Martikainen 1989, 346.

³ Martikainen 1989, 347 – 349; Issakainen 2010, 86 – 96.

Teoksessaan *Valkoiset* (2012) Miika Siironen luo puolestaan katsauksen sisällissodan jälkeisiin tapahtumiin, jotka lopulta eskaloituivat Lapuan liikkeenä. Hän keskittyy valkoisten toimiin niin kutsutun ensimmäisen tasavallan⁴ aikana sekä siihen, kuinka valkoiset kokivat olevansa maan itseoikeutettuja johtajia. Siironen pohtii myös sitä, mikä lopulta mursi valkoisen yhteisrintaman. Molemmat edellä mainitut tutkimukset edustavat tuoretta tapaa tarkastella uudelleen sotien välisen ajan yhteiskuntaa, punaisten ja valkoisten keskinäisiä välejä sisällissodan jälkimaastossa sekä Lapuan liikkeen syntymistä ja muodostumista tuon ajan vallitsevissa oloissa ja yhteiskunnassa. Lisäksi teokset sitovat Lapuan liikkeen ilmiönä laajempaan suomalaiseen äärioikeiston tutkimukseen sekä uudelleen arviointiin.

Väitöskirjoja aihepiiristä on tehty muutamia. Juha Siltala tutki vuonna 1985 Lapuan liikkeen toimintaa väitöksessään *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*, jossa hän kävi läpi arkistoja ja rekonstruoi kokonaisvaltaisesti Lapuan liikkeen toimia aikavälillä 11/1929 – 11/1930. Siltala myös hahmotteli teoksensa viimeisessä osiossa psykoanalyttisellä otteella erittäin onnistuneesti Lapuan liikkeen ideologiaa, ihanteita ja päämääriä. Väitös oli aikanaan ensimmäinen laaja tieteellinen tutkimus Lapuan liikkeestä, sillä se perustui pitkälti aiemmin käyttämättömiin arkistoihin ja lähteisiin. Lisäksi väitös toi ilmi hyvin selkeästi liikkeen harjoittaman pelottelu- ja väkivalta- ja uhkapolitiikan. Oman tutkimukseni kannalta keskeisiä asioita ovat juuri tämä Siltalan esiintuoma pelottelu- ja uhkapolitiikka sekä se puhdas terrori, jota Heinäveden alueella häikäilemättömästi harjoitettiin. Oleellisia tutkimukseni kannalta ovat myös Siltalan rekonstruoimat etappiverkostot- ja tiet, joita pitkin kyydittäviä kuljetettiin⁵.

Tapio Huttula taas otti väitöksessään *Nauloilla laadittu laki – työväentalojen sulkemiset 1929 – 1932* (2000) tutkittavaksi työväentalojen toiminnan lopettamisen Lapuan liikkeen ja valtionjohdon toimien seurauksena. Huttula keskittyi työväentalojen sulkemisiin poliittisen näkökulman kautta ja hahmotteli valtiokoneiston, lain ja valtiovallan osuutta ilmiössä. Reijo Perälä puolestaan keskittyi *Lapuan liike ja sanan mahti* (1998) väitöksessään liikkeen julkisuuskuvaan luontiin. Hänen tutkimuksensa on lähimpänä omaani, sillä Perälän lähteinä toimivat aikakauden sanomalehdet ja niiden Lapuan liikettä koskevat artikkelit. Hänen väitöksensä oli makrotason historiallis-kvalitatiivista tutkimusta

⁴ Ensimmäisellä tasavallalla tarkoitetaan sotien välistä aikaa, jolloin Suomen asema virallistettiin tasavaltana, ja jonka aikana Suomen hallitusmuodosta ja sisäpoliittisista linjauksista kiisteltiin. Siltala 1985, 13, 34. Siironen 2012, 17 - 18.

⁵ Siltala 1985, 293 – 296.

yhdistettynä kvantitatiiviseen analyysiin sekä osittain myös pääkirjoitusten jaottelun perusteella tehtyä asenne- ja kiinnostusanalyysiiä.

Oma työni sijoittuu edellä mainittujen tutkimusten kanssa osittain samoihin aihealueisiin, mutta on paljon rajatumpi ja näin ollen tarjoaa yksilötason näkökulman laajaan ja monisyiseen ilmiöön. Tutkimukseni ei pyri hahmottelemaan Lapuan liikkeen julkisuuskuvaa vaan käsittelemään yhtä terroritekoa oman aikansa kontekstissa. Keskeistä tutkimuksessani on ajan sanomalehtien uutisointi mielipiteet selkeästi jakaneesta aiheesta. Tutkimukseni aihe on tärkeä, sillä haluan tuoda esille sen, että lapualaisterrorin kohteeksi joutuivat oikeat ihmiset, yksilöt, sekä heidän perheensä. Haposen murha oli mitä suuremmassa määrin myös poliittinen teko, ja varsinaiset syylliset pääsivät pälkähästä, kuten lapualaisoikeudenkäynneissä tapasi käydäkin⁶. Lisäksi työni on tiedonvälityksen tutkimusta, joka on nykypäivänkin tietomäärää ja sen välittäjiä ajatellen relevantti aihe.

Aiemmistä tutkimuksista löytyy paljon sellaisia ajatusmalleja, jotka toimivat perusajatuksena käsitellessäni Lapuan liikettä ja Haposen kuolemaa. Yksi keskeisimmistä löytyy Juha Siltalan teoksesta:

Lapuan liikettä ei voi käsittää erillään kansalaissodasta, jonka hävinnyt osapuoli muisti joukkomurhiin päättyneenä luokkakamppailuna ja voittajat kansallisena vapaustaisteluna 'itäistä perivihollista' ja siihen liittyneitä 'kotimaisia pettureita' vastaan. Liikettä on pidettävä sisällissodan jatkona ja jälkinäytöksenä, koska 'valkoisen Suomen' ydinjoukko yritti siinä 'valkaista' isänmaan, 'valkoisen Suomen', ja siten saattaa vapaussotansa lopulliseen päätökseen.⁷

Lainauksessa tiivistyy se, mikä toimii kantavana ajatuksena Lapuan liikkeen ja sen toimien tarkastelussa ja ilmiön ymmärtämisessä oman aikansa kontekstissa. Marko Tikka, Aapo Roselius ja Oula Silvennoinen nostavat myös omassa teoksessaan esille sisällissodan hengessä nousseen tahtotilan voittajien puolella jatkaa vastapuolen terrorisointia ja hallintaa eri tavoin sodan päättymisen jälkeenkin.⁸ Tälle ajatusmallille vauhtia antoi vastapuolen toiminta, olipa se kuinka tahatonta tahansa

⁶ Siltala 1985, 423 – 427.

⁷ Siltala 1985, 32.

⁸ Tikka & Roselius & Silvennoinen 2016, 60 – 61.

sekä tuoretta, vastikään itsenäistynyttä valtiota uhkaava rajan takainen vihollinen, jossa kommunismi oli saanut suuresti jalansijaa. 1920-luvun mittaan radikalismi ja valkoinen ajatusmaailma sai pontta allensa ja pian se verkostoituikin erilaisten järjestöjen kautta koko Suomen kattavaksi ideologiaksi. Muun muassa Akateeminen Karjala-Seura, Suojeluskuntajärjestö sekä Vapaussodan Rintamamiesten Liitto perustuivat valkoisen hegemonian kannattajakuntaan ja mahdollistivat radikaalin toiminnan kehittämisen aikana ennen Lapuan liikkeen perustamista.⁹ Myös Miika Siironen toteaa kirjassaan, että valkoisen hegemonian mahdollistaminen tapahtui muiden yhteiskunnan vaikuttajien ja erityisesti puolueiden suostumuksella. Näin tapahtui siitä huolimatta, että hegemonian saavuttaminen ja ylläpitäminen vaatisi sekä pakkovaltaa että pahimmillaan jopa väkivaltaa.¹⁰

1.2 Lähteet ja metodit

Primäärilähteitä tässä tutkimuksessa ovat sanomalehdet *Uusi Suomi*, *Hufvudstadsbladet* ja *Suomen Sosialidemokraatti*. Kaikki lehdet löytyvät Kansalliskirjaston tietokannasta digitoituna. Valintaperusteena pidin lehtien poliittista kantaa, joista *Uusi Suomi* edustaa oikeistolaisuutta, *Suomen Sosialidemokraatti* vasemmistoa ja *Hufvudstadsbladet* taas tässä asetelmassa puolueettomuutta. Eri puoluekantoja ja puolueettomuutta edustavilla lehdillä pyrin saamaan esille artikkeleiden kautta kattavan kuvan siitä, miten eri tavoin Haposen asiaa tuotiin esiin. *Hufvudstadsbladet* pyrki olemaan etenkin poliittisten asioiden suhteen varovainen sekä puoluekannaltaan sitoutumaton eikä näin ollen tunnustanut ruotsalaisen kansanpuolueenkaan äänenkannattajaksi¹¹. Sen sijaan *Uusi Suomi* oli tutkittavalla ajanjaksolla valkoista väriä tunnustava, selkeästi porvarillinen ja etenkin tutkittavan jakson loppua kohden vahvasti lapualaismielinen lehti¹². *Suomen Sosialidemokraatti* taas oli ollut SDP:n perustamisesta lähtien puolueen oma lehti, jonka omisti kustannusosakeyhtiö Kansanvalta, jolla oli täysi päätäntävalta lehden asioissa¹³.

Tutkittavia artikkeleita on kokonaisuudessaan 151 kappaletta. *Suomen Sosialidemokraatin* osuus on 70 artikkelia, *Uusi Suomi* käsittää 50 kirjoitusta ja *Hufvudstadsbladet* vastaavasti 31 kpl. Olen tehnyt artikkeleiden ajallisen rajauksen siten, että kirjoitusten harvetessa kuukausitasolla yhteen, jätän ne

⁹ Tikka & Roselius & Silvennoinen 2016, 111 – 116; Siltala 1985, 317 – 337.

¹⁰ Siironen 2012, 151 – 152.

¹¹ Perälä 1998, 55 – 56; Salokangas & Nygård 1987, 313 – 314.

¹² Perälä 1998, 30 – 31; Salokangas & Nygård 1987, 282 – 284.

¹³ Perälä 1998, 47; Salokangas & Nygård 1987, 228 – 229.

tutkimuksen ulkopuolelle; täten tarkaksi aikarajaukseksi Haposen katoamista käsitteleville artikkeleille muodostuu 2.9.1930 - 31.1.1931. Ruumiin löytymisestä oikeusasteiden käsittelyn alkuun aikaa kului vain kuukausi, joten tämä aikaväli, 4.7.1932 - 3.8.1932, on käyty läpi joka lehdestä kokonaan. Oikeudenkäynneistä uutisoitiin taas huomattavasti pidemmällä ajanjaksolla; 4.8.1932 - 30.4.1934. Tämän ajanjakson päätökseksi olen valinnut viimeiseen oikeuskäsittelyyn liittyvän uutisoinnin huhtikuussa 1934. Syksyllä 1934 Viipurin korkein oikeus vielä vahvisti hovioikeuden tuomiot yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, mutta näistä asioista ei lehdistössä enää sanottavammin uutisoitu¹⁴.

Koska kyseessä on kirjoitetun kielen, sen ilmausten ja näihin kytkeytyvien funktioiden¹⁵ ja merkitysten tutkiminen, toimii työni teoreettisena viitekehyksenä sosiaalinen konstruktivismi¹⁶. Se pohjautuu teoriaan, jonka mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Tämä vuorovaikutus voi olla joko puhuttua tai kirjoitettua kieltä.¹⁷ Lisäksi sosiaaliseen konstruktivismiin sisältyy muun muassa ajatus siitä, että kielellä on valtaa, joka tulee esiin hyvin juuri yhteiskunnallisten ja poliittisten murroskausien aikana.¹⁸ Metodiksi olen valinnut diskurssianalyysin, koska sen avulla pystyn tulkitsemaan valitsemiani artikkeleita, niiden kirjoitusten eri sävyjä, ilmauksia ja sanavalintoja sekä löytämään niistä yhteneviä ja eroavia puhuntoja eli diskursseja. Diskurssit voivat tässä tutkimuksessa olla yksittäisiä sanoja, vaihtelevia lauserakenteita, sanaluokilla merkitysten korostamista ja niin edelleen. Pohdin myös lehden puoluekannan, kirjoittajan tai muiden tekijöiden merkitystä diskursseja selittävästä tekijänä sekä lopuksi sidon ne oman aikansa kontekstiin.

Lähdekritiikki kuuluu oleellisena osana tähän tutkimukseen. Pirjo Markkolan tulkitsemien neljän ulottuvuuden osalta pohtimisen arvoisia ovat erityisesti läheisyys- ja asiallisuus-kriteeri, koska kaikki tapauksesta kirjoittaneet eivät olleet suoraan tekemisissä asianomaisten kanssa eivätkä välttämättä kirjoittaneet asiasta puhtaasti informatiivisessa mielessä¹⁹. Koska kysymyksessä on myös sanomalehtitutkimus, tulee lehtien kohdalla muistaa, että ne ovat aikakautensa tuotteita, jolloin niihin pätevät oman aikansa säädökset ja rajoitukset ja niitä on arvioitava siinä kontekstissa. Tutkittavalla ajanjaksolla lehdet toimivat sanansaattajina ja tiedon välittäjinä erikoislaatuisessa sisäpoliittisessa tilanteessa, joka heijastui myös lehtien tapaan kirjoittaa tutkittavasta aiheesta. Myös lehdistön taustalla

¹⁴ Issakainen 2010, 196.

¹⁵ Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 51.

¹⁶ Jokinen & Juhila & Suoninen 2016, 25 – 26.

¹⁷ Pietikäinen & Mäntynen 2019, 21 - 22.

¹⁸ Pietikäinen & Mäntynen 2019, 77.

¹⁹ Markkola 2008, 172 - 173.

vaikuttavat yleiset asiat on hyvä ottaa huomioon. Näitä ovat muun muassa sananvapaus, lehden taustalla vaikuttavat ihmiset, lehden taloudelliset ja poliittiset sitoumukset, koko maan poliittinen tilanne sekä lehden omat pyrkimykset.²⁰

Olen valinnut noudattaa tässä tutkielmassa hyvän eettisen käytännön periaatetta, enkä näin ollen mainitse muiden rikokseen liittyvien asianosaisten nimiä lukuun ottamatta Onni Happosta, josta tuli kuuluisa jo 1930-luvulla tämän surullisen tapahtumaketjun seurauksena. Itse tapahtumaan osallistuneet, niin tekijät, todistajat kuin uhritkin ovat suurimmalta osin jo siirtyneet ajasta läisyyteen, mutta heidän jälkipolviaan elää yhä. Haluan tällä pseudonymiteetillä kunnioittaa heidän yksityisyyttään.

1.3 Tutkimuskysymys ja rajaukset

Tämä kandidaatintutkielma on mikrotason tapaustutkimus, joka ajallisesti rajautuu kolmeen eri jaksoon. Ensimmäinen on Happosen katoaminen syyskuusta 1930 tammikuulle 1931, toinen ruumiin löytyminen heinäkuun alusta elokuun alkuun 1932 ja kolmas asian oikeuskäsittelyistä muodostuva, pidempi ajanjakso väillä elokuu 1932 – huhtikuu 1934. Tutkimukseni päätehtävänä on selvittää, miten eri tavoin sanomalehdet kirjoittivat Happosen tapauksesta. Toissijainen tehtävä on hahmotella mahdollisia syitä näihin lehdistössä esiintyneisiin vaihteluihin. Happosen tapaus itsessään rajaa tutkimuksen koskemaan vain tähän henkilöön liittyvät kirjoitukset ja kolme valittua sanomalehteä taas muodostavat selkeästi rajatun tutkimusaineiston.

Heinävesi Happosen kotipaikkakuntana muodostaa tutkimuksen paikallisen rajauksen, joka on oleellinen ajallisen rajauksen ohella. Heinävesi tuli kuuluisaksi lapualaisajan laajasta ja painostavasta terroristista, ja tämä on tullut esille useammassa eri teoksessa²¹. Heimo Martikainen esittääkin Heinäveden paikallishistoriaa käsittelevässä teoksessaan, että Heinäveden sijainti yhdellä keskeisistä Lapuan liikkeen etappireiteistä teki siitä erityisen alttiin myös pelkopolitiikan harjoittamiselle²². Lisäksi paikkakunnalla vaikutti Suomen Lukon aktiiviseksi tiedetty Pohjois-Karjalan piiriosasto, joka osaltaan lisäsi oman panoksensa paikkakunnalla vallinneeseen uhkailu- ja pelotteluilmapiiriin²³. Aikalaiset

²⁰ Salokangas & Nygård 1987, 347 – 350,

²¹ Kts. esim. Issakainen 2010, 8; Siltala 1985, 413; Martikainen 1989, 343.

²² Martikainen 1989, 343; Siltala 1985, 303 – 304.

²³ Siltala 1985, 339; Martikainen 1989, 344.

heräsivät paikkakunnan toimiin kunnolla viimeistään silloin, kun presidentti K.J Ståhlberg ja hänen vaimonsa Ester kyydittiin sen kautta Joensuuhun lokakuussa 1930²⁴.

2. ARTIKKELIT AJAN KONTEKSTISSAAN

Tutkimusjakso, jota aineisto edustaa, oli hyvin erikoinen monessakin mielessä. Edeltävän 1920-luvun mittaan alati vaihtuvat heikot hallitukset, poliittinen ja taloudellinen epävarmuus, Suomen kahtia jakaneen sisällissodan perintö sekä Euroopasta Suomeen rantautuneet radikaalit ideologiat loivat heidemälliset olosuhteet Lapuan liikkeen kaltaiselle radikaalille järjestäytymiselle. Ajan myötä liikkeestä tuli kuitenkin laillista valtiovaltaa uhkaava, yksilön oikeuksista ja vapauksista piittaamaton äärijärjestö, jonka toiminta kaatui juuri sen harjoittaman väkivalta- ja pelottelupolitiikan lainvastaisuuteen. Alun perin vain kommunisteja vastaan hyökännyt liike ajautui yhä enemmän harjoittamaan terroriaan myös sosiaalidemokraatteja ja muita yhteiskunnan jäseniä vastaan.

Oman leimansa Lapuan liikkeen toiminnalle antoivat korkeassa virassa olevien hallinnollisten edustajien kyyditykset osana painostusilmapiirin luomista ja sitä kautta heidän oman päämääränsä saavuttamista. Toiseksi Lapuan liikkeen terrorisointitavaksi muodostui työväentalojen hajottamiset, jotka jatkuivat ajallisesti huomattavasti kauemmin kuin liikkeen muut rikokset ja ne myös muuntuivat alun kommunistien työväentalojen hajottamisesta sosiaalidemokraattien työväentaloja terrorisoivaksi toiminnaksi²⁵. Kolmanneksi liike pyrki tyhjentämään hallinnolliset elimet kommunisteista sekä myöhemmin myös muista vasemmiston edustajista ja nostamaan tilalle porvarillisten, liikkeen ideologiaan suopeasti suhtautuvien puolueiden edustajia.

Ajan lehdistöstä muodostui Lapuan liikkeelle vaikutuskeino ja -väylä. Tuona aikana sanomalehdet olivat vahvoja mielipiteen muokkaajia, ja tätä hyödynnettiin tietoisesti myös Lapuan liikkeen toiminnassa. Reijo Perälän mukaan Lapuan liikkeen mahti muodostui näyttävistä tapahtumista, joista uutisoitiin suuresti ja joiden perusteella ihmisille muodostui käsitys, että liikkeen piirissä oli suuri määrä taustajoukkoja ja vaikutusvaltaa.²⁶ Itse terroritekojen uutisointi ajan lehdistössä taas toimi alkuun Lapuan liikkeen suosiota vauhdittavana tekijänä, sillä kommunistien vastustaminen ja heidän

²⁴ Issakainen 2010, 117 – 121.

²⁵ Huttula 2000, 339 – 343.

²⁶ Perälä 1998, 299.

mieltäminen yhteiskunnan rauhaa uhkaaviksi vaaratekijäksi oli yleisesti hyväksytty ajatus, jopa sosialistisissa lehdissä. Ajatus kuitenkin alkoi muuttua, kun toimet laajenivat lehtien lakkauttamiseksi, kyydityksiksi ja yhä eteneviksi terroriteoiksi.²⁷

Onni Happonen lisäksi Lapuan liikkeen surmaamiksi joutuivat suutari Erik Mättö Heinjoelta sekä työmies Yrjö Holm Forssasta.²⁸ Happonen pelkäämätön ja köyhien puolta pitävä asenne tekivät hänestä jo aikanaan kuuluisan, ja kyydityksen ja surman uutisointi saivat tästä syystä lehdistössä melkoiset puitteet. Happonen oli myös hankkinut vihamiehiä vastapuolueiden edustajista toimiessaan aikaisemmin muun muassa taksoituslautakunnassa sekä luottamustoimissaan kunnallislautakunnan puheenjohtajana, ja nämä asiat osaltaan vauhdittivat Happonen joutumista Lapuan liikkeen kynsiin.²⁹ Lisäpontta teolle toi se Heinävedellä vallinnut pelon ja uhkailun ilmapiiri, jonka vuoksi muun muassa käräjöinnistä muodostui melkoinen farssi.³⁰

Ajan lehdistössä ja tutkittavissa artikkeleissa poikkeavaa tähän päivään verrattuna oli se, että kaikkien juttuun liittyvien ihmisten nimet tuotiin ilmi, olipa kyse sitten todistajista, epäillyistä, jotka todettiin myöhemmin syyttömiksi tai itse syyllisistä. Minkäänlaista yksityisyyden suojaa tuohon aikaan ei lehdistössä tunnettu. Oletankin, että tämä oli yksi painava syy siihen, miksi osa todistajista eivät halunneet ottaa Happonen juttuun mitään osaa, sillä lehdissä julkaistut nimet olisivat johtaneet Lapuan liikkeen edustajat heidän kannoilleen. Jälleen kerran oli siis kyse liikkeen luomasta pelon ja väkivallan ilmapiiristä, joka karkotti mahdolliset silminnäkijät ja todistajat oikeudenkäynneistä.

²⁷ Perälä 1998, 100.

²⁸ Siltala 1985, 241, 279.

²⁹ Issakainen 2010, 35 – 36, 42; Martikainen 1989, 346.

³⁰ Siltala 1985, 413; Issakainen 2010, 193 – 200.

3. LEHDET JA ARTIKKELIT

3.1 Yleiskatsaus

Alla olevaan taulukkoon olen tehnyt yhteenvedon siitä, millä tavalla artikkeleiden genret jakaantuvat aineistossa. Jaottelun olen tehnyt oman osaamiseni mukaan, joten tulkinnanvaraa siitä löytyy. Olen hakenut apua Jyrki Pietilän tekemästä journalismin genrejen jaottelusta,³¹ joskaan yhtä yksityiskoh- taista jaottelua en ole pitänyt tarpeellisena, koska hajonta oli suhteellisen vähäistä viiden pääryhmän- kin välillä. Täten valitsin pääkirjoituksen, pakinan, mielipidejutun, uutisen ja muu-luokan riittäväksi artikkeleiden jaotteluperiaatteen, jolla kuvaan sitä, kuinka eri lehdissä Happoseen liittyvistä asioita tiedotettiin.

Taulukko 1. Artikkeleiden jaottelu journalismin genrejä mukaillen³².

	Pääkirjoitus	Pakina	Uutinen	Mielipide	Muu	Yhteensä
Uusi Suomi	1	1	27	-	21	50
Hufvudstadsbladet	-	-	28	1	2	31
Suomen Sos.dem.	4	6	49	4	7	70
Yhteensä	5	7	104	5	30	151

Suurimmaksi luokaksi nousi kaikissa lehdissä uutiset. Uutisen olen tässä tutkimuksessa määrittänyt siten, että se sijaitsee pääsääntöisesti lehden etuosassa, ja sillä on selkeä, informatiivinen ja houkut- televa otsikko. Lisäksi uutisjutun alku on hyvin informaatiopitoinen ja sen kieli pääosin asialin- jaista.³³ Uutisia en jaotellut isoihin ja pieniin, sillä katsoin, ettei se olisi tuonut tutkimukseen merkit- tävää eroa verrattuna siihen, että on vain yksi uutisluokka, joka kattaa kaikki uutiset. *Uuden Suomen* osalta muu-kategorian suurta osuutta selittää osittain lehden rakenteellinen muutos vuodenvaihteen 1930 – 1931 aikoihin, jolloin Happosen tapauksesta alettiin tiedottaa pienemmillä palstoilla. Näitä olivat muun muassa *Kuulumisia* ja *Maaseudulta* sekä *Oikeus- ja poliisiasioita*. Toki myös Lapuan liikkeen hiljattainen suosion lasku Ståhlbergin kyydityksen myötä lokakuussa 1930³⁴ ja sen kiihty- minen kevättalvella 1932 epäonnistuneen Mäntsälän kapinan³⁵ myötä on voinut vaikuttaa siihen, ettei

³¹ Pietilä 2008, 39 – 41.

³² Pietilä 2008, 39 – 41.

³³ Pietilä 2008, 47 – 49.

³⁴ Lehtola 2010, 19.

³⁵ Hyvämäki 1971, 265 – 270.

Happosen tapauksesta kirjoittelu enää kuulunut kuumimpiin myyntiartikkeleihin *Uuden Suomenkaan* osalta.

Yleisesti ottaen *Uuden Suomen* jutut olivat kieleltään kuvailevia ja sanavalinnoiltaan tarkoitushakuisia, niissä otettiin herkästi kantaa *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksiin sekä esitettiin asiaa omasta näkökulmasta. *Suomen Sosialidemokraatissa* ilmestyi lisäksi tutkittavalla jaksolla suuri määrä artikkeleita, joissa Happosen tapaus mainittiin esimerkinomaisesti. Nämä artikkelit eivät kuitenkaan ole laskettuna yllä olevaan taulukkoon, sillä ne käsittelivät pääosin muita aihepiirejä.

Suomen Sosialidemokraatti oli Happosen oman puolueen lehti, ja tämä näkyi luonnollisesti artikkeleiden määrässä. Myös hajonta artikkeleiden genreissä oli suurempaa, koska lehti kirjoitti Happosesta useammin kuin muut ja määrällisesti eniten; asiaan otettiin kantaa niin monin tavoin kuin mahdollista. Kiivaimman kirjoittelun ollessa vallalla saattoi samassa lehdessä olla kaksikin juttua Happosesta. Useammin kuin muissa lehdissä, oli Happosta koskevat jutut etusivun uutisjuttuja, jotka saattoivat jatkaa monella sisäsivulla. Edellisestä esimerkkinä vaikkapa 4.7.1932 ilmestynyt *Suomen Sosialidemokraatti*, jossa oli kaksi Happoseen liittyvää juttua: ”Happosen murhaajat tunnustaneet kaamean tekonsa”³⁶ sekä ”Happonen puhuu!”³⁷. Artikkelit ajoittuvat Happosen ruumiin löytymisen ja surman tekijöiden tunnustamisen aikaan, jolloin kirjoittelu oli varsin kiivasta ja teksteistä välittyi selkeä kiihtymys/tuohtumus asiaa kohtaan. *Suomen Sosialidemokraatti* pyrki myös ottamaan kantaa muiden lehtien kirjoitteluun Happosesta sekä tuomaan selkeästi esille oman kantansa.

Hufvudstadsbladet kirjoitti Happosesta määrällisesti vähiten, mutta sen jutut olivat selkeimmin puolueettomia eivätkä ne pääsääntöisesti sisältäneet sensaatiohakuksia otsikoita, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. *Hufvudstadsbladet* ei myöskään lähtenyt mukaan siihen lehdistössä velloneeseen loanheittoon, jota *Uusi Suomi* ja *Suomen Sosialidemokraatti* kilvan harjoittivat löytäessään toistensa jutuista vääryyttä, korjattavaa tai suoranaista mollausta. Kielellisesti *Hufvudstadsbladetin* artikkelit olivat varsin selkeitä ja asialinjaisia ja ne olivat paikoin lyhyehköjä tiedoksiantoja. Ensimmäinen Happosta käsittelevä juttu tekee selkeän poikkeuksen lehden linjaan, sillä sen sisällössä Happosesta tuodaan esiin muun muassa hänen saamansa tuomio äitipuolensa pahoinpitelystä sekä pako armeijan

³⁶ ”Happosen murhaajat tunnustaneet kaamean tekonsa”, *Suomen sosiaalidemokraatti* 4.7.1932, 1 – 2.

³⁷ ”Happonen puhuu!”, *Suomen sosiaalidemokraatti* 4.7.1932, 2.

palveluksesta³⁸. Syitä tälle poikkeukselle voi vain pohtia. Juttuun on voitu poimia tietoja muista lehdistä tai kirjoittajalla on voinut olla henkilökohtainen mielipide asiaan, mutta jatkossa tämän kaltaisia juttuja ei lehdessä enää esiintynyt.

3.2 Uusi Suomi

Uuden Suomen linja oli selkeä alusta asti: he pyrkivät oikeuttamaan tekoa ja tuomaan sen esille artikkeleissaan, jotka käsittelivät Haposta. Selkeä ero muihin lehtiin oli myös siinä, että he luokittelivat Haposen *epäisänmaalliseksi henkilöksi*, jonka kohtalo oli oikeutettu. Tämä sopii hyvin siihen, mitä esimerkiksi Siltala omassa väitöksessään kertoo lapualaisten ajatusmaailmasta³⁹. Selkeitä ja liki jokaisessa jutussa toistuvia epäisänmaallisuuteen viittaavia puhuntoja edusti Haposen kutsuminen *kommunistiksi* lähes jokaisessa häntä koskevassa jutussa. Yksi selkeä piirre oli myös Haposen murhaan viittaaminen *kyyditys-* tai *surmaamisjuttuna*. *Murhana* tekoon viitataan vasta ajanjakson viimeisimmässä lehtijutuissa, joissa kerrotaan tekijöiden saamista oikeuden tuomioista.

Ensimmäinen uutinen Haposen katoamista koskien julkaistiin *Uudessa Suomessa* 2.9.1930, eli heti kunnallislautakunnan kokousta seuranneena päivänä. Otsikon mukaan oli ”Aseistettu kommunistijoukko Heinäveden valtuustossa” ja artikkelissa otettiin esille esimiehen (Haposen) aiemmat rikokset eli äitipuolen pahoinpitely, sotilaskarkuruus sekä tämän kertainen ampuminen valtuustossa.⁴⁰ Seuraavan päivän lehdessä 3.9.1930 oli *Uuden Suomen* aineistoon sijoittuva ainoa pakina, jossa nimi-merkki Olli pohti ”Haposen paukku” otsikon alla ironiseen sävyyn valtuustossa tapahtunutta ammuskelua sekä sitä, kuinka *Suomen Sosialidemokraatti* on tuonut asiaa esille⁴¹. Pakinassa viitattiin sosialisteihin *laumana* ja heidän tekoihinsa *aikaansaannoksina*. Näillä termeillä heihin viitattiin alempiarvoisina ja kehittymättöminä ihmisinä, joukkosuggestion uhreina ja alttiina huonoille vaikutuksille.⁴²

³⁸ ”Skarpa skott i fullmäktige”, Hufvudstadsbladet 2.9.1930, 3, 7.

³⁹ Siltala 1985, 427.

⁴⁰ ”Aseistettu kommunistijoukko Heinäveden valtuustossa”, Uusi Suomi 2.9.1930, 1,8.

⁴¹ ”Haposen paukku”, Uusi Suomi 3.9.1930, 2.

⁴² Parhi & Lauerma 2018, 30 – 32. Haettu 15.4.2020 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/298864>

Uuden Suomen osalta selkeiksi ja usein toistuviksi diskursseiksi Happonen katoamisen ja löytymisen ajalta nousivat muun muassa sanat *kommunisti*, *mellakka*, *punakaarti*, *epäisänmaallinen* sekä *kyyditys*. Lisäksi monissa artikkeleissa viitattiin siihen, että Happosta ei olisi surmattu vaan hänet oli vain kuljetettu itärajalle ja siitä edelleen Neuvostoliiton puolelle. Happonen määriteltiin lähes poikkeuksetta kirjoituksissa *kommunistiksi*, ja niissä muutamissa artikkeleissa, joissa häneen viitattiin mahdollisena sosialidemokraattina, hän edusti poikkeuksetta jyrkintä tai räikeintä ainesta puolueestaan⁴³. *Mellakalla* puolestaan viitattiin Heinäveden valtuustossa tapahtuneeseen välikohtaukseen, jonka seurauksena Happonen joutui kyyditettäväksi.⁴⁴

Punakaarti ja *punaiset* nimitystä *Uudessa Suomessa* käytettiin Happonen oman puolueen miehistä, jotka olivat tietoisia Happonen kohdistuneesta uhasta ja näin ollen olivat hänen taustatukenaan valtuuston kokouksessa⁴⁵. Vaikka sisällissodasta oli tuossa vaiheessa kulunut yli kymmenen vuotta, elin muisto yhä vahvana, ja lehdistössä oltiin valmiita käyttämään mahdollisimman vahvoja ja luokittelevia käsitteitä tuomaan vastakkainasettelua esille. Siironen käyttää toiseuttamisen käsitettä omassa teoksessaan ja katson, että myös tällaisessa lehtikirjoittelussa on kyse juuri toiseuttamisesta, eli omaa ajatusmaailmaa ja ideologiaa, *meitä*, ei voi olla ilman vastakohtaa, *heitä*. Valkoisten kohdalla se oli kommunistit, heidän aateveljensä Neuvostoliitossa sekä sisällissodan hävinnyt osapuoli, *punaiset*.⁴⁶ Lisäksi oikeistoradikalismille tyypillinen propaganda⁴⁷ nousee esiin vahvasti *Uuden Suomen* Happonen katoamisajan kirjoittelussa. Propaganda näkyi parhaiten uhkakuvien luomisessa ja Happonen roolin määrittelynä keskeisenä kommunistihahmona Heinäveden seudulla, jossa hänellä oli paljon tukijoita ja seuraajia.

Uuden Suomen linja muuttui asteittain hiukan asiallisemmaksi, etenkin oikeuskäsittelyistä uutisoitaessa. Tähän voi löytää monia syitä, joista yksi keskeisimmistä löytyy Lapuan liikkeen suosion hiljattaisesta laskusta tutkittavan ajanjakson loppua kohden. Lapuan liikkeenä oikeistoradikalismi lakkasi olemasta maaliskuun lopussa 1932 eli ennen kuin lopullinen ratkaisu Happonen juttuun edes saatiin⁴⁸. Toisaalta myös lehden taustalla käytiin kiistaa sen linjasta kirjoittaa poliittisista asioista liian

⁴³ "Heinäveden mellakan tutkimukset todentavat kaikessa pääasiassa aikaisemmat tietomme", *Uusi Suomi* 6.9.1930, 1,10.

⁴⁴ Issakainen 2010, 67 – 85.

⁴⁵ "Heinävedellä muodostettu punakaarti", *Uusi Suomi* 3.9.1930, 5 – 6.

⁴⁶ Siironen, 2012, 152 – 155; Siltala 1985, 455 – 456.

⁴⁷ Siltala 1985, 72 – 73; Siironen 2012, 154.

⁴⁸ Silvennoinen & Tikka & Roselius 2016, 233 – 235.

radikaaliin ja huomiota herättävään tyyliin. Tähän puututtiin muun muassa kokoomuksen puoluevaltuuskunnan suunnalta ja lehden linjaa siistittiin talven 1931 aikana.⁴⁹ Tämä näkyi myös omassa aineistossani, sillä ajanjakson alkupään jutut olivat ehdottomasti sensaatiohakisempia ja asenteellisempia kuin jakson loppupuolella julkaistut artikkelit. Toisaalta ylilyöntejä sattui kyllä vielä aineiston loppupuolellakin, sillä muun muassa kommunistiksi kutsuminen ei näyttänyt päättyneen, vaikka artikkeleiden sisältö muuten siistiytyikin.⁵⁰

Ajanjakson loppupuolelta diskursseiksi nousivat käsitteet *kommunisti*, *huhu* ja *Suomen Sosialidemokraatti*. Näiden puhuntojen ja lukemani aineiston perusteella voin todeta, että *Uuden Suomen* kirjoittelu siirtyi enimmäkseen koskemaan sitä, kuinka kilpaileva lehti samasta aiheesta kirjoitti. Näihin kirjoituksiin otettiin sitten kantaa ja jopa ironiseen sävyyn polemisointiin, kumman lehden kirjoittelu osui enemmän oikeaan. Toisaalta ruumiin löytymisen jälkeen ja oikeudenkäyntien aikana oli jo käynyt selväksi, mitä oli tapahtunut ja kenen toimesta. Enää oli kyse siitä, kuka saisi ja millaisen rangaistuksen. Viimeisten artikkelien joukosta pystyi myös havaitsemaan Lapuan liikkeen perimmäisen ideologian, sen, että päämäärä pyhittää teot; koska surmatyö oli tehty kansakunnan etua ajatellen, ei siitä tulisi langettaa liian kovaa rangaistusta.⁵¹

3.3 Hufvudstadsbladet

Hufvudstadsbladet edusti ruotsinkielistä lehdistöä, ja sen linja oli kaikista kolmesta neutraalein, mikäli näin voi yleensäkin tuon ajan sanomalehtikirjoittelusta sanoa. *Hufvudstadsbladetin* aineisto oli 31 artikkelillaan pienin, mutta ei siltikään merkityksetön, sillä se muodosti hyvän vertailuaineiston kahden muun lehden kirjoittelulle. Paria ensimmäistä artikkelia lukuun ottamatta lehdessä ei selkeästi haluttu ottaa kantaa suuntaan tai toiseen. Aineiston kannalta hankalaa oli se, että osa jutuista oli julkaistu kahteen otteeseen. Tämän johtui lehden B-painoksesta, joka oli suunnattu maaseudulle⁵². Siihen voisi luonnollisesti ajatella aikanaan kerätyn viikon merkittävimmät uutisoinnit, jota Happonen tapaus tuona aikana poikkeuksetta edusti.

⁴⁹ Nygård & Salokangas 1987, 282 – 283; Perälä 1998, 295.

⁵⁰ ”X:n [nimi tekijän poistama] syömälakko loppunut”, *Uusi Suomi* 17.11.1932, 4.

⁵¹ Siltala 1985, 427 – 428; Issakainen 2010, 194, 213.

⁵² Perälä 1998, 55 – 56; Nygård & Salokangas 1987, 324.

Lisäksi muutamien *Hufvudstadsbladetin* artikkeleiden kohdalla huomasi, että ne oli julkaistu vain lehden B-versiossa. Tämä koski etenkin kansanedustaja, sosiaalidemokraattien edustaja Mikko Erichiin liittyviä artikkeleita. Erichin rooli Happonen tapauksessa oli erikoinen, sillä hän ei itse suoranaisesti liittynyt siihen millään tavalla, vaan oli ollut Happonen asianajaja hänen aiemmissa käräjäkäynnissään.⁵³ Kuitenkin oli Erich eduskunnan käsitellessä välikysymystä koskien Lapuan liikkeen väkivaltaisuuksia ja niiden selvittämistä perjantaina 19. joulukuuta 1930 ilmoittanut tietävänsä syylliset Happonen kyyditykseen ja tappoon.⁵⁴ Tästä antamastaan lausunnosta Erich joutui edesvastuuseen ja hänet kutsuttiin Happonen kyyditysjutun todistajaksi, joskaan hän ei asiaan osannut lisävalaistusta antaa⁵⁵. Voidaankin ajatella, että hän ei joko todellisuudessa tiennyt varsinaisten tekijöiden nimiä tai sitten hän ei niitä halunnut eteenpäin antaa, etteivät mahdolliset tietolähteet olisi joutuneet hankalaan välikäteen ja sitä myöden ongelmiin Lapuan liikkeen edustajien kanssa.

Hufvudstadsbladetin diskursseiksi Happonen katoamisen ja löytymisen ajalta nousivat *enlevering/enlevera*,⁵⁶ *skjutsning/skjutsa*, *kommunalnämndsordförande*, *försvinnande* ja *öde*. Kahdella ensimmäisellä sanaparilla viitattiin Happonen kyyditykseen, siihen, että hänet lautakunnan kokouksesta pakolla vietiin niin kutsuttuun Papinniementienhaaraan, jossa hän koki kohtalonsa⁵⁷. Sanaparin vivahde-ero on siinä, että ensimmäisen parin sanat viittaavat enemmän ryöstökuljetukseen, toinen sanapari tarkoittaa neutraalisti ilmaistua tarjottavaa kyytiä paikasta A paikkaan B. Artikkeleissa käytettiin myös *bortröva*⁵⁸ tai *bortföra*⁵⁹ verbejä kuvaamaan Happonen kyyditystä. Edellä mainituista ensimmäinen verbi tarkoittaa kyytiin ryöväämistä, toinen taas pois kuljettamista. Näin ollen hyvinkin pienillä sanavalinnoilla pystyttiin vaikuttamaan siihen, millaisen vaikutelman kirjoituksellaan halusi välittää. Kuitenkin, kuten Peräläkin väitöskirjassaan totesi, oli juuri *Hufvudstadsbladetin* linja lapualaiskesän uutisoinnissaan hyvin mitään sanomaton⁶⁰.

Hufvudstadsbladetissa Onni Happonen viitattiin ensimmäistä artikkelia lukuun ottamatta hänen virallisella tittelillään kunnallislautakunnan puheenjohtajana eli *kommunalnämndsordföranden*

⁵³ Issakainen 2010, 151.

⁵⁴ Issakainen 2010, 149 – 150; Siltala 1985, 399 – 400.

⁵⁵ ”O. Happonens skjutskarlar inför rätta”, *Hufvudstadsbladet* 22.1.1931, 1.

⁵⁶ merkityksessä ”föra bort någon mot hennes/hans vilja”, *Svensk Ordbok* 1999, 261.

⁵⁷ Martikainen 1989, 348 – 349; Issakainen 2010, 174, 177, 195.

⁵⁸ ”Happonen är fortfarande försvunnen”, *Hufvudstadsbladet* 3.9.1930, 3; ”Alltjämt inga spår efter Happonen”, *Hufvudstadsbladet* 23.9.1930, 3.

⁵⁹ ”Happonen är fortfarande försvunnen”, *Hufvudstadsbladet* 3.9.1930, 3.

⁶⁰ Perälä 1998, 56.

Happonen. Lisättiinpä tähän joskus puolueen nimikin eteen⁶¹, jolloin ei jäänyt epäselväksi hänen virallinen puolueensakaan. Vaikka *Hufvudstadsbladetin* linja pääosin oli asiallinen, tapahtui lehdessä ylilyöntejäkin. Happosta kutsuttiin alkuun *kommunistiksi*⁶² ja jossain vaiheessa hänen kerrottiin olevan *kommunist till sina principer*⁶³. Toisaalta taas melko neutraalia linjaa edustivat kaksi viimeistä puhuntaa *försvinnande* ja *öde*. Ensimmäisellä viitattiin Happonen katoamiseen ja toisella hänen saamaansa kohtaloon, josta ei ennen ruumiin löytymistä voinut kukaan olla täysin varma.

Oikeudenkäyntien ajalta diskursseja edustivat muun muassa *mord/mordet/mördare, brott, rykte, stå i strid* ja *sensation*. *Hufvudstadsbladet* valitsi siis linjakseen kertoa Happonen tapauksesta murhana, ei tappona, surmana tai itesesuojeluna. Myös tekijöistä käytettiin poikkeuksetta murhaaja nimikettä, jolla haluttiin viitata teon raakuuteen ja suunnitelmallisuuteen. Toisaalta tekoon saatettiin viitata myös sanalla *brott*⁶⁴, joka taas ei kerro sen luonteesta yhtään mitään, sillä se voi olla mikä tahansa rikos, kunhan vain on rangaistavaa. Selkeää jakoa tähänkään sanavalintaan ei siis *Hufvudstadsbladetilla* tehty. Sanavalinnat ovat toki voineet olla myös puhtaasti kirjoittajasta riippuvaisia, ja jos juttu muuten oli linjassa lehden kanssa, ei yhdellä sanalla lienee ole ollut suurta merkitystä juttua julkaisessa.

Tekijöiden ristiriitaisiin kertomuksiin viitattiin artikkeleissa käsitteellä *stå i strid*. Erityisesti tällä tarkoitettiin niitä kertoja, kun syytetyt tarkensivat ajanjakson loppupuolella kertomuksiaan yhä yksityiskohtaisemmiksi ja väittivät olevansa syyttömiä tekoon. Nämä uudet kertomukset olivat selkeässä ristiriidassa aiempien puolustuksen käyttämien kertomusten kanssa.⁶⁵ Toisaalta *Hufvudstadsbladet* kertoi itsekin huhuihin (*rykte*) perustuvia asioita, kuten molemmat muutkin tutkimani lehdet. Tämä kuitenkin ilmoitettiin selkeästi jutun yhteydessä, jotta lukija tiesi suhtautua varauksella annettuihin huhuheiisiin perustuviin tietoihin. Myös viranomaisten mielipiteet huhuihin tuotiin artikkeleissa esiin.⁶⁶ Välillä lehdessä innostuttiin kirjoittamaan jopa sensaatioista, kun tapauksessa tuli ilmi jotain suurempaa ja käänteentekevää uutta tietoa.⁶⁷

⁶¹ "Happonen dödades, liket har hittats, banemännens fast", *Hufvudstadsbladet* 4.7.1932, 1.

⁶² "Skarpa skott i fullmäktige", *Hufvudstadsbladet* 2.9.1930, 3,7.

⁶³ "Skottlosningen i Pölläkkälä ett klart mordförsök", *Hufvudstadsbladet* 8.9.1930, 3.

⁶⁴ "handling eller försummelse som är straffbelagd", *Svensk ordbok* 1999, 149.

⁶⁵ "Mordet på Onni Happonen", *Hufvudstadsbladet* 30.9.1933, 10.

⁶⁶ "X [nimi poistettu tekijän toimesta] har uppgivit sin hungerstrejk", *Hufvudstadsbladet* 17.11.1932, 3.

⁶⁷ "Ny sensation Happonenäffaren – vapnet funnet?", *Hufvudstadsbladet* 27.5.1933, 3, 7.

3.4 Suomen Sosialidemokraatti

Suomen Sosialidemokraatti edusti Happosen omaa puoluetta, ja se näkyi aineistossa kaikin tavoin. Lukemieni 70 artikkelin lisäksi silmäilin laajalti muitakin kirjoituksia, joissa Happosen nimi tuli esille. Yleensä häntä koskeva tapaus mainittiin Lapuan liikkeen yhtenä äärimmäisyyksiin menneistä teoista ja väkivallan muodoista. Sille, kuten muillekin Lapuan liikkeen nimissä tehdyille väkivaltaisuuksille, vaadittiin kunnan rangaistusta. Aihetta sivuavia artikkeleita en kuitenkaan laskenut aineistooni, sillä ne koskivat sisällöllisesti pääosin muita aiheita kuin juuri Happosen tapausta.

Happosen katoamisen ja löytymisen ajalta diskursseiksi nousivat termit, joilla viitattiin tekijöihin, adverbien/partikkelien ja päätteiden suuri määrä tehostamassa kirjoituksia sekä poikkeuksellisen suuri adjektiivien määrä artikkeleissa. Laajan ja vaihtelevan aineiston vuoksi yksittäisten sanojen poimiminen ei tässä aineistossa ollut mielekäästä, ja diskursseiksi muodostuivat tässä kohtaa erilaiset asiat kuin kahdessa aiemmassa lehdessä.

Selkein piirre *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksissa oli se, että Lapuan liikkeen ja Suomen Lukon edustajiin viitattiin lähes poikkeuksetta *lapualaisina* tai *lukkolaisina*, jopa *fascisti* nimitystä käytettiin kuvaamaan tekijöiden radikaaleja toimia ja ideologiaa.⁶⁸ Saman huomion teki aikanaan Perälä, joka teki lehdistöjen pääkirjoitusten perusteella asenneanalyysiä, ja kesän 1930 aikana tehtyjä kirjoituksia analysoidessaan hän totesikin, että sosiaalidemokraattisten lehtien iskusanoina käytettiin nimenomaan negatiivisesti sävyttyneitä nimityksiä vastapuolen tekijöistä.⁶⁹ Toisaalta *Suomen Sosialidemokraatissa* saatettiin niputtaa kaikki vastapuolen edustajat poikkeuksetta *porvarillisiksi*, *oikeistoporvareiksi* tai *oikeistokokoomukseksi*, etenkin, kun kyse oli lapualaishenkisen lehdistön kirjoittelusta liittyen Happosen tapaukseen.⁷⁰

Kiinnitin *Suomen Sosialidemokraatissa* olevien artikkelien kohdalla huomioni siihen, että niissä vaikutusta haettiin myös selkeillä päätteillä (*-kin*, *-kaan*, *-kään*) ja erinäisillä partikkeleilla (*vielä*, *vasta*, *vaan*), jolloin lauseiden ja sanomien merkitykset vahvistuivat entisestään.⁷¹ Adjektiivien käyttö oli

⁶⁸ ”Mellakka valtuuston kokouksessa Heinävedellä – laukauksia ja puukotus”, *Suomen Sosialidemokraatti* 2.9.1930, 1 – 2.

⁶⁹ Perälä 1992, 128.

⁷⁰ Kts. esim. Hakoniska, ”Viikkokatsaus”, *Suomen Sosialidemokraatti* 6.9.1930, 4.

⁷¹ Kts. esim. ”Heinäveden mellakoiden tutkiminen”, *Suomen Sosialidemokraatti* 7.9.1930, 1.

myös hyvin moninaista ja kuvailevaa lehden artikkeleissa ja tällä tavoin pyrittiin tuomaan rikoksen paheksuttavuutta ja raakuutta esille.⁷² Surmatyön kamaluutta tuotiin esille muun muassa adjektiiveilla *hurja, kaamea, törkeä ja raakalaismainen*. Lisäksi *Suomen Sosialidemokraatin* linjasta voi todeta sen, että se oli kauttaaltaan samanlainen.

Oikeusasteiden ajalta termi *Onni Happonen murhajuttu* oli ehdottomasti useimmin toistuva diskurssi. Se mainitaan usein jo otsikossa, mutta myös itse artikkeleissa asiaan viitataan lähes poikkeuksetta *murhajuttuna*⁷³. Edelleen aineistossa puhuntoja edustivat aiemman ajanjakson kanssa samantyylliset piirteet adjektiivien ja partikkelien osalta. Lisäksi tekijöihin viitattiin ensimmäisen käräjöinnin ja tuomioiden lukemisen jälkeen *tuomittuina*⁷⁴. Oikeusasteiden uutisoinnin osalta yhdeksi diskurssiksi nousi myös juttujen yksityiskohtaisuus. Happonen jutun tapahtumain kuvaukset sekä syytettyjen ja todistajien kertomukset olivat hyvin yksityiskohtaisia, ja ne olivat monesti suoria lainauksia käräjillä pidetyistä puheenvuoroista. Edellä mainitusta syystä myös juttujen pituudet kasvoivat useamman palstan mittaisiksi ja jakaantuivat monelle sivulle⁷⁵.

Läpi koko tutkittavan ajanjakson *Suomen Sosialidemokraatin* artikkeleissa kirjoitusten sävy ja tyyli pysyivät samana ja kuten sanottua, lehti noudatteli SDP:n linjaa suhtautumisessaan Lapuan liikkeen eri asteisiin terroritekoihin⁷⁶. Lehden vahva puoluesidonnaisuus oli painavin taustalla vaikuttava tekijä, jonka voi katsoa vaikuttaneen artikkeleiden tyyliin ja asian uutisointiin sekä siihen, että Happonen tapausta pidettiin pinnalla myös silloin, kun tutkinnassa ei varsinaisesti tapahtunut mainittavampaa edistystä.

⁷² "Happonen edelleen kateissa", Suomen sosialidemokraatti 4.9.1930, 1,4.

⁷³ Kts. esim. "Onni Happonen murhajuttu tänään taas esillä Heinäveden käräjillä", Suomen Sosialidemokraatti 25.10.1933, 5.

⁷⁴ "Happonen murhaajain tuomiot vahvistettu hovioikeudessa", Suomen Sosialidemokraatti 6.11.1932, 1.

⁷⁵ Kts. esim. "X [nimi poistettu tekijän toimesta] sai 9 v., X [nimi poistettu tekijän toimesta] 6 v 2 kk kuritushuonetta", Suomen Sosialidemokraatti 20.12.1933, 1, 4, 5.

⁷⁶ Perälä 1998, 82.

4. PÄÄTÄNTÖ

Yhteenvedonomaaisesti lehdistä voin todeta sen, että jokaisella oli oma, selkeä linjansa kirjoittaa Haposen tapaukseen liittyen ja yleensä tämä linjaus linkittyi vahvasti lehden puoluesidonnaisuuteen tai muutoin sen ajamaan agendaan, kuten tuon ajan lehdistölle oli tyypillistä yleensäkin⁷⁷. Selvimmin tämä tulikin ilmi *Uuden Suomen* ja *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoituksissa, jotka olivat peittelemättömästi puoluesidonnaisia sanomalehtiä. *Hufvudstadsbladetin* linjan neutraalius pysyi myös samana ajanjakson läpi, joskin siinä ylilyönnit korostuivat, mutta niitä sattui erittäin harvoin tutkittavalla jaksolla.

Uusi Suomi toi oman positiivisen suhtautumisen Lapuan liikkeeseen selkeästi esille, ja vaikka lehden artikkeleiden kieliasu siistiytyi etenkin talven 1930 - 1931 aikana poliittisten päämäärien vuoksi, niin silti lehden tuki Lapuan liikkeen toimille oli kiistaton⁷⁸. Diskurssit, joita *Uuden Suomen* artikkeleista nousi esille, myötäilivät lehden linjaa ja sen kerrontatapaa Haposeen ja vasemmiston edustajiin yleensäkin. Etenkin aikakauden poliittiset tapahtumat otettiin lehdessä kuitenkin huomioon ja muun muassa kevään 1931 presidentinvaalit aiheuttivat muutoksia kirjoitusten tyyliin. Myös Lapuan liikkeen suosion lasku aiheutti siihen liittyvien juttujen linjojen siistiytymistä, ja vaikka kantaa asioihin otettiin, tehtiin se maltillisemmalla tavalla, kuten vaikkapa toisten lehtien kirjoituksia kritisoiden.

Hufvudstadsbladet edusti tasaisesti neutraalia linjaa, kuten todettua, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Vaikka lehti kirjoitti aiheesta asiallisesti ja puolueettomasti, kiinnitin itse huomioni siihen, että Haposen tapaukseen viitattiin murhana ja Haposen titteli kunnallislautakunnan puheenjohtajana tuotiin esille. Nämä seikat mielestäni viittasivat siihen, että myös *Hufvudstadsbladetissa* otettiin varovaisen kielteinen linja Lapuan liikkeen suorittamiin väkivalta- ja terroritekoihin⁷⁹. Tämä linja yhtenäistyi kauttaaltaan suomalaisessa sanomalehdistössä tutkittavan ajanjakson mittaan ja kulminoitui ajanjakson loppua kohden.

⁷⁷ Nygård & Salokangas 1987, 210.

⁷⁸ Perälä 1998, 127.

⁷⁹ Perälä 1998, 306.

Suomen Sosialidemokraatti otti alusta pitäen selkeän negatiivisen linjan kaikkeen Lapuan liikkeeseen liittyvään kirjoitteluun⁸⁰. Lehden aineistomäärä oli laajin ja siitä oli työläistä poimia selkeitä yksittäisiä puhuntoja, koska kirjoitukset olivat pitkiä, jatkuivat useammilla palstoilla ja sivuilla sekä olivat hyvin yksityiskohtaisia kuvauksia tapahtuneesta. Kuitenkin artikkeleista löytyi selkeitä ominaispiirteitä, joilla niihin oli saatu hyvin negatiivissävytteinen olemus koskien Lapuan liikettä ja etenkin Onni Happonen surmaa. Selkein *Suomen Sosialidemokraatin* diskursseista oli lehden tapa viitata tekijöihin erilaisilla negatiivisen mielikuvan luovilla termeillä, kuten *lukkolainen* tai *lapualainen*. Toisaalta itse en näistä artikkeleista löytänyt yhtä räikeitä nimityksiä kuin Perälä aikanaan makrotason tutkimuksessaan. Näitä olivat muun muassa *fascisti-intoilijat*, *lievepolitiikan harrastajat* tai *Kosolalaisuus*.⁸¹

Artikkelit luettuina ja tutkittuina oman aikansa kontekstissa antoivat mielestäni oletetunlaisen kuvan Happonen juttuun liittyvästä asenteiden vaihtelusta ja omien agendojen esille tuomisesta jutun kautta. Lähdekriittisellä otteella luetuista artikkeleista paljastui melko paljon puutteita Pirjo Markkolan esille tuomista kriteereistä ja niiden asettamista lähdekriittisistä vaatimuksista⁸². Asiallisuuskriteeri toteutui hyvin harvoin, jos koskaan, artikkeleiden osalta. Lehtien omat päämäärät menivät usein tämän kriteerin edelle. Parhaiten tämän kriteerin osalta onnistui *Hufvudstadsbladet*, jolla ei ollut selkeää puoluesidonnaisuutta ja jossa ei haluttu ottaa liikaa kantaa poliittisesti arkaluontoisiin asioihin⁸³. Läheisyyskriteerin todentaminen oli vaikeampaa, mutta hyvin usein artikkeleiden tiedot tulivat kirjeenvaihtajalta, tuntemattomalta lähteeltä tai olivat muista lehdistä poimittuja, joten oletan, ettei tämäkään kriteeri kovin usein toteutunut kirjoittajien osalta. Artikkeleissa oli siis tarjolla paljon toisen käden tietoa, jonka paikkansapitävyyttä oli vaikea arvioida. Olihan lehtien itsensäkin mukaan välillä kyse selkeistä *huhuista*, ja silti ne päätyivät lehtiin.

Aihetta olisi mahdollista tutkia lisää, sillä ilmestyneitä lehtiä oli tuona aikana suuri määrä ja Happonen tapaus kuului niihin aiheisiin, joista haluttiin kirjoittaa ja joka kiinnosti ihmisiä. Isommalla otannalla saisi kattavamman kuvan eri lehtien linjauksista sekä niissä ajan myötä tapahtuvista muutoksista. Oman lisänsä tutkimukseen voisivat myös tuoda oikeuksien pöytäkirjat, joista asiaa olisi

⁸⁰ Perälä 1998, 82.

⁸¹ Perälä 1998, 307.

⁸² Markkola 2008, 172 – 173.

⁸³ Nygård & Salokangas 1987, 314; Perälä 1998, 56.

mahdollista tutkia entistä yksityiskohtaisemmin sekä vaikkapa vertailla sitä, miten lehdet asiasta kirjoittivat ja mitä taas oli pöytäkirjojen mukaan tapahtunut.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet:

Hufvudstadsbladet, 1930 – 1934. (<https://digi.kansalliskirjasto.fi>)

Suomen Sosialidemokraatti, 1930 – 1934. (<https://digi.kansalliskirjasto.fi>)

Uusi Suomi, 1930 – 1934. (<https://digi.kansalliskirjasto.fi>)

Tutkimuskirjallisuus:

Huttula, Tapio (2000), *Nauloilla laadittu laki: Työväentalojen sulkemiset 1929-1932*. Helsinki: SKS.

Hyvämäki, Lauri (1971), *Sinistä ja mustaa: Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista*. Helsinki: Otava.

Issakainen, Martti (2010), *Happosen tapaus: Kyyditysten ja lapualaisajan kertomukset Heinävedellä*. Heinävesi: Soisalo-kirjat.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Lehtola, Veli-Pekka (2010), *Presidentin kyyditys: Presidentti Ståhlberg, kenraali Wallenius ja kiihkon aika 1930*. Helsinki: Otava.

Markkola, Pirjo (2008), Lähdekritiikki – niin hiljaista ettei sitä huomaa. Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty, Merja Kinnunen (toim.) *Tutkijan kirja*. Tampere: Vastapaino, s. 168 – 177.

Martikainen, Heimo (1989), *Heinäveden historia: 2, Heinäveden historia kunnallisuudistuksesta (1865) nykypäiviin*. Heinävesi: Heinäveden kunta.

Norstedts ordbok (1999), *Svensk ordbok*. Göteborg: Göteborgs universitet. Tredje upplagan.

Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo (1987), *Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Suomen lehdistön historia 2*. Toim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila Oy.

Parhi, Katariina & Lauerma, Hannu (2018), Joukkosuggestion vallassa: Suomen sisällissotaan ja sitä edeltäneisiin levottomuuksiin osallistuneiden oikeuspsykiatrinen arviointi osana kansallisen eheytyksen politiikkaa. *Lähde, historiatieteellinen aikakauskirja*, Vol 15, Nro 1, s. 25 – 38.

Perälä, Reijo (1998), *Lapuan liike ja sanan mahti*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2019), *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino

Pietilä, Jyrki (2008), *Kirjoitus, juttu, tekstielementti: Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771 – 2000*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Siironen, Miika (2012), *Valkoiset: Vapaussodan perintö*. Tampere: Vastapaino.

Siltala, Juha (1985), *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Helsinki: Otava.

Silvennoinen, Oula & Tikka, Marko & Roselius, Aapo (2016), *Suomalaiset fasistit: Mustan sarastuksen airuet*. Helsinki: WSOY. Huom. toim. Silvennoinen Oula.